

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

П'ЯТА СЕКЦІЯ

СПРАВА «ДУБОВИК ПРОТИ УКРАЇНИ»

(Заяви №№ 33210/07 і 41866/08)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

15 жовтня 2009 року

ОСТАТОЧНЕ

15/01/2010

Текст рішення може підлягати редакційним правкам.

У справі «Дубовик проти України»

Європейський суд з прав людини (п'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Пеер Лоренцен (Peer Lorenzen), *Голова*,

Рената Ягер (Renate Jaeger),

Карел Юнгвірт (Karel Jungwiert),

Райт Маруст (Rait Maruste),

Ізабель Берро-Лефевр (Isabelle Berro-Lefevre),

Миряна Лазарова-Трайковська (Mirjana Lazarova Trajkovska), *судді*,

Михайло Буроменський (Mykhaylo Buromenskiy), *суддя ad hoc*,

та Клаудія Вестердік (Claudia Westerdiek), *Секретар секції*,

після наради за зачиненими дверима 22 вересня 2009 року,

виносить таке рішення, ухвалене того самого дня:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу порушено за двома заявами (№ 33210/07 і № 41866/08), поданими проти України до Суду 6 серпня 2007 року і 6 серпня 2008 року відповідно громадянкою Білорусі Катериною Вікторівною Дубовик (далі — заявниця) відповідно до статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція).

2. Заявницю представляв А. П. Бущенко — адвокат, що практикує в м. Харкові. Уряд України (далі — Уряд) представляв його Уповноважений — п. Ю. Зайцев з Міністерства юстиції.

3. Заявниця стверджувала, зокрема, що в разі її екстрадиції до Республіки Білорусь їй загрожуватимуть катування і несправедливий судовий розгляд, що її тримання під вартою було незаконним, що її клопотання про звільнення з-під варти не було розглянуто без зволікання та по суті і що вона не мала права на відшкодування за тримання під вартою.

4. 3 листопада 2007 року Голова п'ятої секції вирішив повідомити Уряд про першу заяву, а 2 жовтня 2008 року — про другу. 3 вересня 2008 року Урядові було поставлено додаткове запитання стосовно скарги заявниці за пунктом 1 статті 5 Конвенції. Було також вирішено розглядати заяви по суті одночасно з питанням щодо їх прийнятності (пункт 3 статті 29).

ЩОДО ФАКТІВ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

5. Заявниця, 1978 року народження, проживає в м. Києві.

6. У лютому 2005 року заявниця переїхала з Білорусі до України. Відтоді вона зі своєю сім'єю живе в Україні.

7. 10 березня 2006 року заступник Генерального прокурора Республіки Білорусь виніс постанову про арешт заявниці за підозрою у причетності до торгівлі людьми за обтяжливих обставин та організованої злочинної діяльності.

8. 26 липня 2007 року заявницю, яку було оголошено в міжнародний розшук, було затримано в Києві на підставі міжнародної санкції на арешт, виданої 21 червня 2007 року, з метою її подальшої екстрадиції та на підставі листа бюро Інтерполу в Республіці Білорусь від 15 липня 2007 року, яким органи влади України було поінформовано про перебування заявниці на території України та висловлено прохання встановити її місцезнаходження і затримати з метою екстрадиції. При цьому заявницю розлучили з її новонародженою дитиною, якій на момент затримання заявниці виповнився рівно один місяць.

9. 27 липня 2007 року Голосіївський районний суд м. Києва (далі — районний суд) застосував до заявниці запобіжний захід у вигляді тримання під вартою строком на сорок днів — до отримання офіційного запиту про її екстрадицію до Республіки Білорусь. 6 серпня 2007 року апеляційний суд м. Києва залишив цю постанову без змін.

10. 29 липня 2007 року заявниця подала клопотання про надання їй статусу біженця в Україні.

11. 27 серпня 2007 року до Генеральної прокуратури України (далі — ГПУ) надійшов офіційний запит заступника Генерального прокурора Республіки Білорусь про екстрадицію заявниці до Білорусі для притягнення її до кримінальної відповідальності за торгівлю людьми за обтяжливих обставин та організовану злочинну діяльність. У запиті містилася детальна інформація про злочинні дії, в яких органи влади Республіки Білорусь підозрювали заявницю, а також запевнення, що кримінальне переслідування стосуватиметься лише зазначених злочинів, що вона матиме можливість виїхати з Білорусі після судового процесу і відбуття покарання і що її не буде депортовано чи вислано до будь-якої третьої країни без згоди України. Ніякого рішення щодо зазначеного вище запиту ухвалено не було.

12. 3 вересня 2007 року районний суд продовжив тримання заявниці під вартою, не встановивши відповідного строку, а лише зазначивши, що такий захід продовжено до ухвалення Генеральною прокуратурою

України рішення щодо її екстрадиції до Республіки Білорусь. 13 вересня 2007 року апеляційний суд м. Києва залишив цю постанову без змін.

13. 12 вересня 2007 року Голова палати вирішив застосувати правило 39, вказавши Уряду на необхідність утриматися від видачі заявниці до Республіки Білорусь.

14. Листом від 21 вересня 2007 року Генеральна прокуратура Республіки Білорусь надіслала першому заступникові Генерального прокурора України запевнення в тому, що в разі екстрадиції заявниці до Республіки Білорусь вона не зазнає поведження, забороненого статтею 3 Конвенції, що їй буде забезпечено право на справедливий судовий розгляд і що в її справі не буде застосовано смертну кару.

15. 5 березня 2008 року Державний комітет України у справах національностей та міграції (далі — Комітет) ухвалив рішення про надання заявниці статусу біженця.

16. 6 березня 2008 року заявниця одержала посвідчення біженця.

17. 7, 14 і 21 березня 2008 року адвокат заявниці подавав до районного суду клопотання про звільнення її з-під варти, посилаючись на те, що вона мала статус біженця, а це виключало можливість екстрадиції.

18. Листами від 12 і 31 березня 2008 року районний суд повідомив про відмову в розгляді клопотань про звільнення з-під варти, мотивуючи своє рішення наявністю остаточної та обов'язкової для виконання судової постанови про тримання заявниці під вартою до вирішення питання про її екстрадицію, а також посиланням на те, що визначення наявності підстав для тримання її під вартою належить до компетенції прокуратури.

19. 18 квітня 2008 року ГПУ внесла протест на рішення Комітету від 5 березня 2008 року. Протест ГПУ зупинив дію опротестованого рішення Комітету.

20. 5 травня 2008 року Комітет відхилив протест ГПУ і підтвердив своє рішення від 5 березня 2008 року.

21. 20 травня 2008 року ГПУ внесла до окружного адміністративного суду м. Києва (далі — Київський суд) протест на рішення Комітету про надання заявниці статусу біженця і клопотання про зупинення дії рішення Комітету.

22. 26 червня 2008 року адвокат подав до окружного адміністративного суду м. Києва клопотання про звільнення заявниці з-під варти на підставі положень Кодексу адміністративного судочинства. Жодного рішення стосовно цього клопотання ухвалено не було.

23. 9 липня 2008 року окружний адміністративний суд м. Києва залишив без задоволення клопотання ГПУ про зупинення дії рішення Комітету до вирішення адміністративної справи.

24. 21 липня 2008 року Київський суд відхилив протест ГПУ і підтвердив правомірність рішення Комітету від 5 березня 2008 року.

25. 23 грудня 2008 року Київський апеляційний адміністративний суд (далі — апеляційний суд) скасував рішення від 21 липня 2008 року та рішення Комітету від 5 березня 2008 року.

26. 28 січня 2009 року ухвалою Вищого адміністративного суду відкрито касаційне провадження в адміністративній справі і зупинено виконання рішення від 23 грудня 2008 року.

27. 23 лютого 2009 року Генеральна прокуратура Республіки Білорусь поінформувала українську сторону про закінчення максимально допустимого строку (вісімнадцять місяців) попереднього ув'язнення заявниці, тому запобіжний захід у вигляді тримання під вартою замінили на підписку про невиїзд. На цій підставі Генеральна прокуратура Республіки Білорусь просила ГПУ залишити запит про екстрадицію без розгляду і звільнити заявницю.

28. 25 лютого 2009 року заступник Генерального прокурора України виніс постанову про звільнення заявниці з-під варти на підставі зазначеного вище звернення Генеральної прокуратури Республіки Білорусь. Того самого дня заявницю звільнили.

29. 1 квітня 2009 року Вищий адміністративний суд залишив ухвалу апеляційного суду без змін.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО І ПРАКТИКА

1. Цивільний процесуальний кодекс 1963 року (втратив чинність)

30. У відповідних положеннях статті 248¹ Кодексу (глава 31-А) зазначалося:

«Громадянин має право звернутися до суду ... зі скаргою, якщо вважає, що рішенням, дією або бездіяльністю державного органу, юридичної або службової особи під час здійснення ними управлінських функцій порушено його права чи свободи».

2. Кодекс адміністративного судочинства (чинний з 1 вересня 2005 року)

31. У відповідних положеннях Кодексу зазначено:

Стаття

2

Завдання адміністративного судочинства

«1. Завданням адміністративного судочинства є захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері

публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади...

2. До адміністративних судів можуть бути оскаржені будь-які рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів владних повноважень, крім випадків, коли щодо таких рішень, дій чи бездіяльності Конституцією чи законами України встановлено інший порядок судового провадження...»

Стаття

17

Компетенція адміністративних судів щодо вирішення адміністративних справ

«1. Компетенція адміністративних судів поширюється на:

...

3) спори між суб'єктами владних повноважень...

4) спори за зверненням суб'єкта владних повноважень у випадках, встановлених законом...

2. Компетенція адміністративних судів не поширюється на публічно-правові справи:

...

2) що належить вирішувати в порядку кримінального судочинства...»

Стаття

117

Забезпечення адміністративного позову

«1. Суд за клопотанням позивача або з власної ініціативи може постановити ухвалу про вжиття заходів забезпечення адміністративного позову...

3. Подання адміністративного позову, а також відкриття провадження в адміністративній справі не зупиняють дію оскаржуваного рішення суб'єкта владних повноважень, але суд у порядку забезпечення адміністративного позову може відповідною ухвалою зупинити дію [оскаржуваного] рішення суб'єкта владних повноважень...

Стаття

118

Порядок забезпечення адміністративного позову

6. Ухвала з питань забезпечення адміністративного позову може бути оскаржена. Оскарження ухвали не зупиняє її виконання, а також не перешкоджає подальшому розгляду справи».

Прикінцеві та перехідні положення

«...7. Після набрання чинності цим Кодексом заяви і скарги у справах, що виникають з адміністративно-правових відносин ... (глави 29–32 ... Цивільного процесуального кодексу України 1963 року) ... розглядаються в порядку, встановленому цим Кодексом. ...»

3. Закон України «Про прокуратуру» від 1 грудня 1991 року (зі змінами і доповненнями)

32. Відповідні положення Закону України «Про прокуратуру» передбачали:

Стаття 19

Предмет нагляду за додержанням і застосуванням законів

«Предметом нагляду за додержанням і застосуванням законів є:

1) відповідність актів, які видаються всіма органами, підприємствами, установами, організаціями та посадовими особами, вимогам Конституції України та чинним законам...»

Стаття 20

Повноваження прокурора

«...При виявленні порушень закону прокурор або його заступник у межах своєї компетенції мають право:

1) опротестовувати акти ... міністерств та інших центральних органів виконавчої влади...»

Стаття 21

Протест прокурора

«Протест на акт, що суперечить закону, приноситься прокурором, його заступником до органу, який його видав, або до вищестоящого органу...

Протест прокурора зупиняє дію опротестованого акта і підлягає обов'язковому розгляду відповідним органом ... у десятиденний строк після його надходження. Про наслідки розгляду протесту в цей же строк повідомляється прокурору.

У разі відхилення протесту ... прокурор може звернутися з заявою до суду про визнання акта незаконним. Заяву до суду може бути подано протягом п'ятнадцяти днів з моменту одержання повідомлення про відхилення протесту... Подача такої заяви зупиняє дію правового акта».

4. Закон України «Про біженців» від 21 червня 2001 року

33. Стаття 3 Закону передбачає:

Стаття 3

Заборона вислання або примусового повернення біженця до країни, з якої він прибув та де його життю або свободі загрожує небезпека

«Біженець не може бути висланий або примусово повернутий до країн, де його життю або свободі загрожує небезпека через його расу, віросповідання (релігію), національність, громадянство (підданство), належність до певної соціальної групи або політичні переконання.

Біженець не може бути висланий або примусово повернутий до країн, де він може зазнати катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, або з якої він може бути висланий або примусово повернутий до країн, де його життю або свободі загрожує небезпека через його расу, релігію, національність,

громадянство (підданство), належність до певної соціальної групи або політичні переконання.

Дія цієї статті не поширюється на біженця, засудженого в Україні за вчинення тяжкого злочину».

5. Закон України *«Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду»* від 1 грудня 1994 року (зі змінами і доповненнями)

34. Відповідні положення цього Закону передбачають:

Стаття 1

«Відповідно до положень цього Закону підлягає відшкодуванню шкода, завдана громадянину внаслідок:

1) незаконного засудження, незаконного притягнення як обвинуваченого, незаконного взяття і тримання під вартою, незаконного проведення в ході розслідування чи судового розгляду кримінальної справи обшуку, виїмки, незаконного накладення арешту на майно, незаконного відсторонення від роботи (посади) та інших процесуальних дій, що обмежують права громадян;

2) незаконного застосування адміністративного арешту чи виправних робіт, незаконної конфіскації майна, незаконного накладення штрафу;

3) незаконного проведення оперативно-розшукових заходів, передбачених законами України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» та іншими актами законодавства.

У випадках, зазначених у частині першій цієї статті, завдана шкода відшкодовується в повному обсязі незалежно від вини посадових осіб органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду».

Стаття 2

«Право на відшкодування шкоди в розмірах і в порядку, передбачених цим Законом, виникає у випадках:

1) постановлення виправдувального вироку суду;

1-1) встановлення в обвинувальному вироку суду чи іншому рішенні суду (крім ухвали чи постанови суду про повернення справи на додаткове розслідування чи новий судовий розгляд) факту незаконного притягнення як обвинуваченого, незаконного взяття і тримання під вартою, незаконного проведення в ході розслідування чи судового розгляду кримінальної справи обшуку, виїмки, незаконного накладення арешту на майно, незаконного відсторонення від роботи (посади) та інших процесуальних дій, що обмежують чи порушують права та свободи громадян, незаконного проведення оперативно-розшукових заходів;

2) закриття кримінальної справи за відсутністю події злочину, відсутністю у діянні складу злочину або недоведеністю участі обвинуваченого у вчиненні злочину;

3) відмови в порушенні кримінальної справи або закриття кримінальної справи з підстав, зазначених у пункті 2 частини першої цієї статті...;

4) закриття справи про адміністративне правопорушення.

Право на відшкодування шкоди, завданої зазначеними у статті 1 цього Закону оперативно-розшуковими заходами до порушення кримінальної справи, виникає у випадках, передбачених пунктом 1-1 частини першої цієї статті, або за умови, що протягом шести місяців після проведення таких заходів не було прийнято рішення про порушення за результатами цих заходів кримінальної справи або таке рішення було скасовано».

Стаття 3

«У наведених в статті 1 цього Закону випадках громадянинові відшкодовуються: ...

(5) моральна шкода».

Стаття 4

«...Відшкодування моральної шкоди провадиться у разі, коли незаконні дії органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду завдали моральної втрати громадянинові, призвели до порушення його нормальних життєвих зв'язків, вимагають від нього додаткових зусиль для організації свого життя.

Моральною шкодою визнаються страждання, заподіяні громадянинові внаслідок фізичного чи психічного впливу, що призвело до погіршення або позбавлення можливостей реалізації ним своїх звичок і бажань, погіршення відносин з оточуючими людьми, інших негативних наслідків морального характеру».

5. Інші законодавчі положення, що мають стосунок до справи

35. Інші положення національного законодавства і практики стисло викладено в рішеннях у справах «Солдатенко проти України» (*Soldatenko v. Ukraine*) (№ 2440/07, пп. 21–29 і 31, від 23 жовтня 2008 року) та «Світлорусов проти України» (*Svetlorusov v. Ukraine*) (№ 2929/05, пп. 32–34, від 12 березня 2009 року).

ЩОДО ПРАВА

І. ОБ'ЄДНАННЯ ЗАЯВ

36. Згідно з пунктом 1 правила 42 Регламенту Суду Суд вирішує об'єднати ці заяви з огляду на спільне фактичне та юридичне підґрунтя.

II. СКАРГИ ПРО ПОРУШЕННЯ СТАТЕЙ 3, 6 І 13 КОНВЕНЦІЇ

37. Заявниця стверджувала, що в разі її екстрадиції до Республіки Білорусь їй загрожуватимуть катування і несправедливий судовий розгляд на порушення статей 3 і 6 Конвенції, і скаржилася, що вона не мала засобів юридичного захисту у зв'язку з цими скаргами, як цього вимагає стаття 13 Конвенції. У відповідних положеннях статті 3, пункту 1 статті 6 та статті 13 Конвенції зазначено:

Стаття 3

«Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню».

Пункт 1 статті 6

«1. Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який ... встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення. ...»

Стаття 13

«Кожен, чиї права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження».

38. Уряд стверджував, що після того, як на прохання органів влади Республіки Білорусь процедуру екстрадиції було припинено і заявницю звільнили, вона втратила статус потенційної жертви.

39. Заявниця доводила, що ризик її екстрадиції до Республіки Білорусь існує й далі, а Генеральній прокуратурі Республіки Білорусь ніщо не заважає знову звернутися із запитом про її видачу.

40. Суд зазначає, що процедуру екстрадиції було припинено без будь-якого рішення Генеральної прокуратури України щодо видачі. Хоча можливість повторного порушення процедури екстрадиції заявниці не можна виключати, на цей момент ніщо не свідчить про існування безпосереднього ризику її вислання з території України або про існування чинного рішення органів влади України про таке вислання.

41. Отже, з огляду на те, що скарги заявниці за статтями 3 і 6 Конвенції стосувалися відповідальності України згідно з Конвенцією за те, що могло статися із заявницею в Республіці Білорусь у разі її екстрадиції чи вислання за якихось інших умов, а також на відсутність ризику її вислання на цей час, заявниця не може вважати себе жертвою порушення її прав,

гарантованих статтею 3 і пунктом 1 статті 6 Конвенції, як це передбачає стаття 34 Конвенції. За відсутності небезпідставної скарги за статтями 3 і 6 Конвенції Суд не зобов'язаний з'ясовувати, чи існували ефективні засоби юридичного захисту щодо зазначених скарг, як цього вимагає стаття 13. Отже, ця частина заяви є явно необґрунтованою і має бути відхилена відповідно до пунктів 3 і 4 статті 35 Конвенції.

III. СКАРГА ПРО ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 5 КОНВЕНЦІЇ

42. Стверджуючи, що органи влади України не мали підстав для обґрунтованої підозри у вчиненні нею злочину, заявниця скаржилася, що взяття її під варту до того, як надійшов запит про екстрадицію, суперечило пункту 1(с) статті 5. Вона також стверджувала, що її затримання 26 липня 2007 року не мало юридичних підстав, оскільки було здійснене без відповідного судового рішення і не мало на меті запобігання чи припинення злочину. Заявниця також скаржилася за пунктом 1 статті 5 Конвенції на те, що тримання її під вартою було незаконним. Вона вважала, що тримання її під вартою до 5 березня 2008 року та з 18 квітня до 5 травня 2008 року, коли ГПУ зупинила дію рішення про надання їй статусу біженця, суперечило пункту 1(f) статті 5. Вона також вважала, що, починаючи з дати рішення про надання їй статусу біженця — за винятком зазначеного вище періоду, протягом якого дію цього рішення було зупинено,— жоден із випадків, перелічених у пункті 1 статті 5 Конвенції, не міг служити підставою для тримання її під вартою, оскільки національний закон забороняв вислання біженців із території України.

43. Посилаючись на пункти 4 і 5 статті 5 Конвенції, заявниця скаржилася, що законодавство України не передбачало можливості звернення до суду для перевірки судом законності її затримання та одержання відповідного відшкодування, якщо суд встановить, що такий захід був незаконним.

44. У відповідних положеннях статті 5 зазначено:

«1. Кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом:

...

с) законний арешт або затримання особи, здійснене з метою допровадження її до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення;

...

f) законний арешт або затримання особи ..., щодо якої провадиться процедура ... екстрадиції.

4. Кожен, кого позбавлено свободи внаслідок арешту або тримання під вартою, має право ініціювати провадження, в ході якого суд без зволікання встановлює законність затримання і приймає рішення про звільнення, якщо затримання є незаконним.

5. Кожен, хто є потерпілим від арешту або затримання, здійсненого всупереч положенням цієї статті, має забезпечене правовою санкцією право на відшкодування».

А. Щодо прийнятності

1. Заперечення Уряду

а) Невідповідність критерію *ratione personae*

45. Уряд доводив, що заявниця не вважала себе жертвою порушення пункту 1(f) статті 5 Конвенції стосовно першого періоду тримання її під вартою, оскільки стверджувала, що тримання її під вартою з 26 липня до 27 серпня 2007 року становило, головним чином, порушення пункту 1(c) статті 5 Конвенції.

46. Заявниця доводила, що, оскільки суть стверджуваного порушення зазначено, її скарга є прийнятною, незважаючи на спірне питання кваліфікації фактів за конкретним підпунктом пункту 1 статті 5. Вона також вважала, що така кваліфікація не завжди очевидна. Крім того, вона зазначила, що в попередніх справах проти України, в яких ішлося про аналогічні скарги стосовно тримання заявників під вартою в очікуванні на екстрадицію, Суд визнав такі скарги прийнятними і розглянув їх за пунктом 1(f) статті 5, незважаючи на посилання заявників на пункт 1(c) статті 5 (див., наприклад, рішення у справі «Солдатенко проти України» (*Soldatenko v. Ukraine*), № 2440/07, пп. 98–103, від 23 жовтня 2008 року).

47. Суд зауважує, що у справі, яка розглядається, заявниця із самого початку скаржилася на незаконність застосування до неї запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Справді, як зазначає Уряд, вона аналізувала цей захід під кутом зору підпункту «с», а не «f» пункту 1 статті 5 Конвенції, але помилкове посилання на пункт 1(c) статті 5 не заважає Суду як контролюючій інстанції з юридичної характеристики фактів у справі (див. рішення у справі «Надточій проти України» (*Nadtochiy v. Ukraine*), № 7460/03, п. 31, від 15 травня 2008 року) розглянути порушену заявницею скаргу з погляду того положення

Конвенції, яке Суд вважає застосовним за обставин у цій справі. Тому Суд відхиляє це заперечення Уряду.

48. Суд зазначає, що, окрім екстрадиції, органи влади не наводили жодних інших підстав для затримання заявниці і тримання її під вартою, і що в матеріалах справи немає нічого, що могло б свідчити про те, що начебто такі інші підстави будь-коли існували. Отже, всупереч доводам заявниці Суд визнає, що тримання її під вартою до 5 березня 2008 року здійснювалося виключно з метою її подальшої екстрадиції, тому скарга стосовно відповідного періоду тримання її під вартою потребує розгляду за пунктом 1(f) статті 5 Конвенції (див. згадане вище рішення у справі *Солдатенка (Soldatenko)*, п. 99).

б) Невичерпання національних засобів юридичного захисту

49. Уряд доводив, що заявниця мала у своєму розпорядженні ефективний, з погляду пункту 4 статті 5, процесуальний засіб захисту для оскарження свого тримання під вартою. Уряд посилався, зокрема, на те, що стаття 55 Конституції гарантує кожному право оскаржити до суду будь-яке рішення, дію чи бездіяльність державних органів. Крім того, стаття 2 Кодексу адміністративного судочинства передбачала можливість оскаржити будь-який захід, який було вжито прокурором у рамках процедури екстрадиції.

50. Уряд також зазначав, що, залежно від результату адміністративного провадження, заявниця мала можливість вимагати відшкодування на підставі Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду».

51. Тому, на думку Уряду, заявниця не вичерпала засобів юридичного захисту, які могла використати згідно із законодавством України.

52. Заявниця з цим не погоджувалася.

53. Суд вважає, що аргументи Уряду про невичерпання засобів юридичного захисту настільки тісно пов'язані з суттю скарг заявниці за пунктами 4 і 5 статті 5, що вони мають бути долучені до питань по суті й розглянуті разом з ними.

2. Висновок

54. Отже, Суд долучає до розгляду справи по суті аргументи Уряду про наявність та ефективність засобів юридичного захисту стосовно скарг заявниці за пунктами 4 і 5 статті 5. Суд вважає, що скарги за пунктом 1(f) статті 5 та пунктами 4 і 5 статті 5 не є явно необґрунтованими у значенні пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вони не є

неприйнятними на якихось інших підставах. Отже, вони оголошуються прийнятними.

В. Щодо суті

1. Пункт 1 статті 5 Конвенції

а) Період з 26 липня 2007 року до 5 березня 2008 року

55. Сторони подали аргументи, аналогічні тим, що висувалися у справах *Солдатенка* (див. згадане вище рішення у справі *Солдатенка (Soldatenko)*, пп. 104–107, і *Світлорусова* (див. згадане вище рішення у справі *Світлорусова (Svetlorusov)*, пп. 43–46). Зокрема, Уряд посилався на те, що чіткі й передбачувані процесуальні норми щодо тримання заявниці під вартою в очікуванні на екстрадицію містилися в Конституції України, Конвенції країн СНД 1993 року про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах (далі — Мінська конвенція), Кримінально-процесуальному кодексі та Постанові № 16 Пленуму Верховного Суду України від 8 жовтня 2004 року «Про деякі питання застосування законодавства, яке регулює порядок і строки затримання (арешту) осіб при вирішенні питань, пов'язаних з їх екстрадицією».

56. У попередніх справах, у яких розглядалися питання, аналогічні порушеним у цій справі, Суд визнав наявність порушень пункту 1 статті 5 Конвенції (див. згадані вище рішення у справах *Солдатенка (Soldatenko)*, пп. 109–114, і *Світлорусова (Svetlorusov)*, пп. 47–49). Такий висновок ґрунтувався, головним чином, на відсутності достатньої юридичної підстави для тримання заявників під вартою в очікуванні на процедуру екстрадиції.

57. Дослідивши всі подані йому матеріали, Суд вважає, що Уряд не надав фактів і аргументів, які могли б спонукати Суд до іншого висновку у справі, що розглядається. Отже, у зв'язку з цим мало місце порушення пункту 1 статті 5 Конвенції.

б) Період з 5 березня 2008 року до 25 лютого 2009 року

58. Уряд доводив, що здійснити екстрадицію заявниці було неможливо з огляду на вказаний Судом тимчасовий захід. Уряд також посилався на те, що рішення про надання заявниці статусу біженця було скасоване Київським апеляційним адміністративним судом. При цьому Уряд висував такі самі аргументи, як і стосовно першого періоду тримання заявниці під вартою (див. пункт 55 вище).

59. Заявниця стверджувала, що з 5 березня до 18 квітня 2008 року, з 5 травня до 23 грудня 2008 року та з 28 січня до 1 квітня 2009 року рішення

про надання їй статусу біженця було юридично дійсним, а законодавча заборона її видачі — чинною. Тому вона вважала, що тримання її під вартою було взагалі незаконним, і що жоден із перелічених у пункті 1 статті 5 випадків, у яких дозволяється позбавлення свободи, також не міг бути підставою для застосування такого запобіжного заходу протягом зазначених вище періодів.

60. Суд передусім зазначає, що вказаний ним тимчасовий захід стосувався вислання заявниці з території України і не вимагав тримання її під вартою. Отже, такий захід аж ніяк не може використовуватися за національним законом як підстава для затримання і тримання заявниці під вартою. Суд також нагадує: раніше він уже визнав, що національне законодавство не передбачало достатніх юридичних підстав для тримання заявниці під вартою в очікуванні на екстрадицію у період з 26 липня 2007 року до 5 березня 2008 року (див. п. 56 вище та включені до нього посилання). Ці висновки так само застосовні й до періоду, про який ідеться, і в цей період так само не існувало адекватної юридичної підстави за національним законом.

61. До того ж 5 березня 2008 року заявниці було надано статус біженця, і цей статус не було оскаржено до 18 квітня 2008 року. Попри передбачені національним законодавством гарантії проти вислання особи, яка має статус біженця (див. пункт 33 вище), заявниця залишалася під вартою. Уряд не пояснив, яким чином — якщо заявницю не можна було вислати з країни — метою тримання її під вартою у період з 5 березня 2008 року до 18 квітня 2008 року могла бути її «екстрадиція» у значенні статті 5.

62. Отже, порушення пункту 1 статті 5 Конвенції мало місце і стосовно цього періоду тримання заявниці під вартою.

2. Пункт 4 статті 5

63. Сторони подали аргументи, аналогічні тим, що висувалися у справах *Солдатенка* (див. згадане вище рішення у справі *Солдатенка*, пп. 116–120) і *Світлорусова* (див. згадане вище рішення у справі *Світлорусова*, пп. 52–56). Зокрема Уряд посилався на положення Кримінально-процесуального кодексу, які регулюють питання попереднього ув'язнення в Україні. Він також посилався на Кодекс адміністративного судочинства, який передбачає порядок оскарження дій органів державної влади, і доводив, що заявниця мала можливість оскаржити своє затримання і фактично зробила це, але розгляд її скарги триває досі.

64. Заявниця стверджувала, що національні суди відмовилися перевірити законність її затримання і що її останнє клопотання про

звільнення з-під варти, на яке посилався Уряд, не розглядалося, аж поки заявницю звільнили на інших підставах.

65. У попередніх справах, у яких розглядалися питання, аналогічні порушенням у цій справі, Суд визнав наявність порушень пункту 4 статті 5 Конвенції (див. згадані вище рішення у справах *Солдатенка*, пп. 125–127, і *Світлорусова*, пп. 57–59).

66. Далі Суд зауважує, що Уряд посилався також на статтю 2 Кодексу адміністративного судочинства, яка, на думку Уряду, надавала заявниці ефективний засіб юридичного захисту — можливість оскаржити рішення про екстрадицію та будь-яку дію, вчинену під час вирішення питань, пов'язаних з екстрадицією. Це положення гарантує кожному право оскаржити будь-які рішення, дії чи бездіяльність органів державної влади до адміністративних судів. Однак Уряд не надав ніяких доказів наявності у судів повноважень з такого контролю і не навів рішень, які б свідчили про здійснення ними такого контролю, тимчасом як у справах [проти України], раніше розглянутих Судом, констатувалося визнання національними судами того факту, що Кодекс адміністративного судочинства не передбачає належної процедури оскарження рішень про екстрадицію і не наділяє суди повноваженнями вирішувати питання щодо законності екстрадиції (див. згадане вище рішення у справі *Солдатенка*, пп. 46 і 49). Суд також зазначає, що 26 червня 2008 року заявниця звернулася зі скаргою відповідно до Кодексу адміністративного судочинства, але її так і не було розглянуто до березня 2009 року, коли заявницю звільнили з-під варти.

67. Насамкінець, незважаючи на значні зміни в обставинах цієї справи та очевидну відсутність підстав для тримання заявниці під вартою з огляду на законодавчу заборону її вислання з країни, національні суди неодноразово відмовлялися знову дослідити питання правомірності тримання її під вартою. Вони посилалися на існування остаточного та обов'язкового для виконання судового рішення від 3 вересня 2007 року про застосування такого запобіжного заходу до вирішення питання про екстрадицію заявниці (див. пункт 18 вище) і тим самим позбавили її права, гарантованого пунктом 4 статті 5, на судовий контроль законності її затримання і тримання під вартою. Отже, на думку Суду, адекватного судового реагування на скарги заявниці не було, а це становить порушення вимоги пункту 4 статті 5 (див., *mutatis mutandis*, «*Єлоєв проти України*» (*Yeloyev v. Ukraine*), № 17283/02, п. 65, від 6 листопада 2008 року).

68. Суд доходить висновку, що засоби юридичного захисту, на які посилався Уряд, не є достатньо визначеними, щоб задовольняти вимоги

пункту 4 статті 5 Конвенції. Тому Суд відхиляє по перед не заперечення Уряду з посиланням на те, що тримання під вартою потрібно було оскаржити на підставі положень Кодексу адміністративного судочинства, і визнає, що мало місце порушення пункту 4 статті 5 Конвенції.

3. Пункт 5 статті 5

69. На думку Уряду, заявниця мала ефективний засіб юридичного захисту, передбачений законодавством України, який надавав їй можливість отримати відповідне відшкодування. Уряд посилався на статтю 248¹ Цивільного процесуального кодексу, згідно з якою будь-яка особа могла оскаржити до суду рішення, дії чи бездіяльність органів влади під час здійснення ними управлінських функцій, якщо вони, на думку особи, порушили її права і свободи. Крім того, Уряд доводив, що в разі встановлення незаконності тримання під вартою заявниці вона могла вимагати відшкодування згідно із Законом України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду».

70. Заявниця доводила неефективність засобів юридичного захисту, на які посилався Уряд.

71. Суд повторює, що дотримання пункту 5 статті 5 Конвенції забезпечується в разі існування можливості вимагати відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок позбавлення свободи за умов, які суперечили пунктам 1, 2, 3 або 4 цієї статті (див. рішення у справах «*Вассінк проти Нідерландів*» (*Wassink v. the Netherlands*) від 27 вересня 1990 року, п. 38, серія А, № 185-А, та «*Вачев проти Болгарії*» (*Vachev v. Bulgaria*), № 42987/98, п. 79, *ECHR* 2004-... (витяги)). Таким чином, для реалізації права на відшкодування, передбаченого пунктом 5 статті 5, національний орган або Суд має спочатку встановити наявність порушення одного з попередніх пунктів цієї статті.

72. Оскільки Суд уже з'ясував, що мали місце порушення пунктів 1 і 4 статті 5 Конвенції, пункт 5 статті 5 Конвенції також застосовний (див. рішення у справі «*Стіл та інші проти Сполученого Королівства*» (*Steel and Others v. the United Kingdom*) від 23 вересня 1998 року, п. 81, *Reports* 1998-VII, с. 2740). Отже, Суд має визначити, чи законодавство України передбачало для заявниці забезпечене правовою санкцією право на відшкодування за порушення статті 5 Конвенції.

73. Суд зазначає, що перший засіб юридичного захисту, на який посилався Уряд, він вже про аналізував у справі *Світлорусова* (див. згадане вище рішення у справі *Світлорусова*, п. 68) і встановив, що цей засіб недостатньо визначений, щоб задовольняти вимоги пункту 5 статті 5 Конвенції. Крім того, відповідні глави Цивільного процесуального

кодексу 1963 року, включно зі статтею 248¹, на 1 вересня 2005 року, коли набрав чинності Кодекс адміністративного судочинства (див. прикінцеві та перехідні положення, наведені в пункті 31 вище), уже втратили чинність і тому не могли бути застосовними до фактів у цій справі.

74. Щодо другого засобу юридичного захисту, на який посилався Уряд, Суд зазначає, що Уряд не навів жодного рішення, яке свідчило б про використання такого засобу юридичного захисту, зокрема у справі про затримання з метою екстрадиції. Як видно з тексту Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду», у ньому йдеться про кримінальні справи в Україні і не згадуються інші ситуації позбавлення свободи. Крім того, як видається, національні суди не вважали, що позбавлення заявниці свободи становило порушення національного законодавства, хоча, як згадувалося вище, Уряд не довів, що існує закон, який би задовольняв вимоги пункту 1(f) і пункту 4 статті 5 Конвенції (див. пункти 57 і 62 вище). Очевидно у такій ситуації заявниця не мала навіть теоретичної можливості вимагати відшкодування в національному суді (див. згадане вище рішення у справі *Світлорусова*, п. 69). Отже, Суд доходить висновку, що і цей засіб юридичного захисту, на який посилався Уряд, не є достатньо визначеним, щоб задовольняти вимоги пункту 5 статті 5 Конвенції. Відповідно заперечення Уряду про невичерпання цього засобу слід також відхилити.

75. Отже, Суд визнає, що законодавство України не надає заявниці забезпечене правовою санкцією право на відшкодування, як цього вимагає пункт 5 статті 5 Конвенції, тому він відхиляє попереднє заперечення Уряду і доходить висновку, що мало місце порушення цього положення.

IV. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

76. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливу сатисфакцію».

A. Шкода

77. Заявниця вимагала 20 000 євро відшкодування моральної шкоди.

78. Уряд вважав, що ці вимоги надмірні й необґрунтовані і що в разі встановлення Судом порушення такий висновок буде достатньою справедливою сатисфакцією в цій справі.

79. Суд вважає, що внаслідок незаконного затримання і тримання під вартою заявниці зазнала моральної шкоди, яку неможливо відшкодувати лише висновком про порушення її прав, гарантованих Конвенцією. Беручи до уваги обставини справи і здійснюючи оцінку на засадах справедливості, як цього вимагає стаття 41 Конвенції, Суд присуджує заявниці 5000 євро.

В. Судові та інші витрати

80. Заявниці також вимагала 2000 євро відшкодування судових та інших витрат.

81. Уряд вказував на те, що вимоги заявниці про відшкодування судових та інших витрат не підтверджені відповідними документами.

82. Згідно з практикою Суду заявниці має право на відшкодування судових та інших витрат лише в разі, якщо доведено, що такі витрати були фактичними і неминучими, а їх розмір — обґрунтованим. Беручи до уваги наявну інформацію у цій справі та виходячи із зазначених вище критеріїв, Суд відхиляє вимогу про відшкодування судових та інших витрат.

С. Пеня

83. Суд вважає, що пеня у разі несвоєчасної виплати має визначатися на підставі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку плюс три відсоткові пункти.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Приєднує до розгляду справи по суті* заперечення Уряду стосовно вичерпання національних засобів юридичного захисту щодо скарг заявниці за статтею 5 Конвенції і відхиляє ці заперечення після розгляду по суті.

2. *Оголошує* скарги за пунктом 1(f) статті 5 та за пунктами 4 і 5 статті 5 Конвенції прийнятними, а решту скарг у заяві — неприйнятними.

3. *Постановляє*, що мало місце порушення пункту 1 статті 5 Конвенції.

4. *Постановляє*, що мало місце порушення пункту 4 статті 5 Конвенції.

5. *Постановляє*, що мало місце порушення пункту 5 статті 5 Конвенції.

6. *Постановляє*, що:

а) упродовж трьох місяців від дня, коли це рішення стане остаточним відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач повинна виплатити заявниці 5000 (п'ять тисяч) євро відшкодування моральної шкоди, ця сума має бути конвертована у національну валюту держави-відповідача на день здійснення платежу плюс будь-який податок, який може бути стягнуто з цієї суми;

б) зі спливом зазначеного тримісячного строку і до повного розрахунку на цю суму нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в цей період, плюс три відсоткових пункти.

7. *Відхиляє* решту вимог заявниці щодо справедливої сатисфакції.

Вчинено англійською мовою і повідомлено письмово 15 жовтня 2009 року відповідно до пунктів 2 і 3 правила 77 Регламенту Суду.

Клаудія ВЕСТЕРДІК
Секретар

Пеер ЛОРЕНЦЕН
Голова